

Андрій Куций (Київ, директор Центральної геофізичної обсерваторії імені Бориса Срезневського)
Людмила Громова (Київ, заступник начальника відділу гідрології та державного водного кадастру Центральної геофізичної обсерваторії імені Бориса Срезневського)
Олена Покровенко (Конотоп, начальник метеорологічної станції Конотоп)

МЕТЕОРОЛОГІЧНА СТАНЦІЯ КОНОТОП – ШКОЛА КАДРІВ ГІДРОМЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Першого червня 2023 року метеорологічній станції Конотоп виповнилося 130 років. Історія створення, роботи і розвитку метеорологічної станції у Конотопі неодноразово висвітлювалася раніше [1, 50 – 58], [2, 176 – 179], [3, 78 – 81].

Нагадаємо, що станція працювала з невеликими перервами, у період 1893 – 1917 та з 1923 р. по теперішній час.

Водночас, у попередніх публікаціях майже не розглядалося питання внеску метеорологічної станції у підготовку фахівців-гідрометеорологів для інших станцій і виховання керівних кадрів Гідрометеорологічної служби України.

Після відновлення роботи станції у серпні 1923 р. її завідувачем був призначений Михайло Кудлай. Даних про його місце народження, освіти, родину встановити не вдалося. З друкованих джерел відомо, що під час роботи на станції він був активним учасником Конотопського Округового Товариства Краєзнавства [4, 70 – 71]. Знав німецьку мову. В 1929 р. Кудлай був призначений інструктором метеорологічної мережі Конотопської округи, а з 1930 р. – інспектором Гідрометеорологічного комітету УСРР, таким чином ставши першим із працівників метеостанції, які посилили керівний склад Гідрометслужби України.

У квітні 1935 р. був виданий наказ по Головному управлінню єдиної метеослужби (ГУЄМС) УСРР «Про забезпечення планового та повсякденного керівництва метеорологічного забезпечення в хатах-лабораторіях». Хати-лабораторії – це створені під час колективізації колгоспні та радгоспні агрометеорологічні осередки. Кудлай увійшов до методичної групи, яка керувала роботою хат-лабораторій. Групу очолив Тимофій Богатир, майбутній багаторічний керівник Гідрометслужби. Таким чином, Михайло Кудлай став одним із керівників агрометеорологічного напрямку в роботі ГУЄМС та зробив визначальний внесок у його розвиток. На початок 1936 р. кількість хат-лабораторій в

Україні перевищила 8500. В цей час Кудлай опублікував у часописі служби «Вісник метеорології і гідрології» низку робіт щодо організації та функціонування хат-лабораторій, найпомітнішою з яких є надрукована у другому числі за 1936 р. стаття «Метеорологічні та агрометеорологічні прилади, рекомендовані Головним управлінням ЄГМС УСРР для метстанцій при хатах-лабораторіях». Кудлай не зосереджувався виключно на агрометеорологічному напрямку. На сторінках числа 5-6 «Вісника...» за 1936 р. він запропонував своє бачення майбутньої структури гідрометслужби у статті «На шляху раціоналізації метеорологічної сітки ЄГМС України». У липні 1941 р. Михайло Кудлай був призначений на посаду наукового співробітника метеостанції, роботу якої він свого часу відновив. Причин його повернення до Конотопа встановити не вдалося, але автори припускають, що вони пов'язані з перебігом бойових дій на території України. Вже в серпні він призначений начальником станції на місце Георгія Фабриканта, заарештованого органами НКВС. Перед приходом німецьких військ Михайло Кудлай покинув станцію і зник. Жодної інформації про його подальшу долю знайти не вдалося.

Наступним очільником станції був Григорій Салій. Під час його керівництва було збудовано приміщення, в якому станція розташована зараз та упорядковано журнал історії метеостанції за 1920 – 1930 -ті рр. Завдячуючи йому нам відомо про діяльність станції у той час.

У 1932 р метеорологічна станція Конотоп стала куцковою, тобто її фахівці контролювали правильність проведення спостережень на станціях і постах, перевіряли їх результати, проводили інспекції і заходи з відкриття нових станцій і постів, забезпечували гідрометеорологічне обслуговування органів влади, підприємств, організацій не лише Конотопського, але й тодішніх Кролевецького, Коропського, Бахмацького, Борзнянського, Буринського, Білопільського і Миронівського районів.

Починаючи з 1932 р. на станції почалось навчання майбутніх начальників інших метеостанцій: Кролевця – Андрія Салія, Жашкова – Миколи Петрюкова, Бобринської – Тимофія Дубовика, Тетерева – Шагана (ім'я невідоме), Бахмача – Івана Пилипенка.

Одночасно розпочалось навчання майбутніх спостерігачів-метеорологів гідрометеорологічної мережі України. Географія вражає – були підготовлені спеціалісти для метеостанцій Кролевця, Глухова, Бобринської, Бахмача, Білої Церкви, Ворожби, Овруча, Бахмута, Хутора-Михайлівського, Семенівки та інших.

Наприкінці 1930 -х рр. станцію недовго очолювали Сергій Титаренко, Георгій Фабрикант і Михайло Кудлай, а з приходом німецької адміністрації її завідуючим став Іван Карпенко, який зумів швидко відновити роботу після відступу радянських військ і

розграбунку станції під час безвладдя [5, 101 – 107]. У 1947 – 1952 рр. начальником станції був Іван Долгушин, військовий метеоролог, який до цього очолював метеостанцію Яготин.

У вересні 1951 р. на метеостанцію був прийнятий як практикант Микола Шаповал, який з січня 1953 р. отримав посаду техника-метеоролога, в квітні 1954 р. пройшов у Києві навчання з проведення актинометричних спостережень, після чого був призваний до армії. Після демобілізації, з січня 1956 р. Шаповал призначений старшим техніком-актинометристом. У 1958 р. Микола Шаповал закінчив гідрометеорологічний інститут і отримав спеціальність інженера-метеоролога, а вже за рік направлений у спецвідрядження до Монголії, де навчав місцевих колег. Після відрядження Шаповал працював у Києві на різних посадах у керівництві служби. Останні роки, до смерті у 2002 р., Микола Шаповал обіймав відповідальну посаду начальника сектору метрологічного забезпечення і стандартизації Центру технічного обслуговування засобів вимірювання Головного центру забезпечення та обслуговування Українського гідрометцентру.

З 1953 р. метеостанцію Конотоп вдруге очолив Сергій Титаренко, який перед цим був начальником метеостанцій Ромни, Чернігів і Новоград-Волинський.

У 1955 р станція, згідно з наказом УГМС УРСР знову стала кущовою, тобто, станцією I розряду. На неї покладалась поточна перевірка матеріалів спостережень і проведення інспекційних перевірок. Окрім метеостанції Конотоп, такий статус отримали станції Львів, Харків, Вінниця, Одеса, Сімферополь, Хуст, Житомир, Генічеськ і Феодосія.

Окрім проведення основних метеорологічних, радіометричних і агрометеорологічних в цей час розпочались гідрологічні і кулепілотні спостереження. У 1956 р штат станції налічував 17 працівників.

Саме в цей час свій трудовий шлях на метеостанції розпочав Петро Шендрик, у майбутньому один з очільників найважливіших напрямків діяльності у Гідрометслужбі України, її профспілковий лідер і найвідоміший представник нашої – конотопської гідрометеорологічної школи.

Петро Шендрик народився 1 липня 1928 р. в Конотопі у родині працівника залізниці і домогосподарки. За спогадами красзнавця Віктора Соколова, який багато років знав Шендрика, невдовзі родина під страхом репресій переїхала на Донбас, де він навчався у школі міста Оленівські Кар'єри. У 1944 р. родина повернулася до Конотопу, де Шендрик закінчував навчання спочатку у загальноосвітній, а потім у вечірній школі робітничої молоді.

З січня 1953 р. він обіймав посаду техника-гідролога метеостанції Конотоп, а вже у березні наступного отримав звання «кращого працівника УГМС». Красномовною є оцінка тодішнього начальника метеостанції Конотоп Сергія Титаренка: «тов. Шендрик дякуючи

гарним розумовим здібностям і серйозному ставленню до роботи і навчання...забезпечує гарну і відмінну якість робіт, які виконує...» За спогадами сина Петра Шендрика Сергія, під час роботи на метеостанції він товаришував з інженером-гідрологом Іваном Рубцовим. Саме останній переконав Шендрика отримати вищу освіту.

Іван Рубцов працював на метеостанції Конотоп з 1955 до 1960 р., після чого перейшов на роботу на гідрологічну станцію Київ. Зі слів Сергія Шендрика, він зустрівся з Рубцовим, коли після закінчення Київського університету став співробітником Українського науково-дослідного гідрометеорологічного інституту. Іван Рубцов вже працював у ньому старшим науковим співробітником лабораторії гідрологічних прогнозів відділу гідрології. Таким чином, колишній співробітник метеостанції Конотоп долучився до розбудови гідрологічного напрямку вітчизняної науки.

У 1959 р. Петро Шендрик отримав посаду старшого техника-гідролога і того ж року був призначений начальником озерної станції Червоний Оскіл, очоливши роботи з її організації. У 1961 р. закінчив гідрометеорологічний інститут і став кваліфікованим інженером-гідрологом. У 1966 р. Петру Шендрику було доручено організувати озерну станцію Київської ГЕС (нині об'єднану гідрометеорологічну станцію Вишгород). Із завданням він блискуче впорався. Окрім власне станції було збудовано двоповерхову службово-житлову будівлю з гуртожитком і квартирами, в одній з яких зараз проживає співавтор цієї статті. Через вісім років Петро Шендрик залишив посаду начальника станції у зв'язку з обранням його Головою Об'єднаного комітету профспілки авіапрацівників УГМС. Вже у 1978 р. Шендрик був призначений на посаду заступника начальника УГМС України, на якій перебував до 1992 р. Тобто, Петро Шендрик стояв біля витоків становлення незалежної Гідрометеорологічної служби нашої держави. У Державному комітеті України з гідрометеорології по чергово обіймав посади помічника Голови, начальника управління економіки і соціального розвитку, радника Голови, начальника юридичної служби тощо. У поважні майже 80 років вийшов на пенсію. Життєвий шлях Петра Шендрика закінчився 22 лютого 2009 р.

Петро Шендрик впродовж багатьох років представляв Україну на Конгресах Всесвітньої метеорологічної організації, перебуваючи у складі її Технічної комісії з гідрології.

Але повернемося до метеостанції Конотоп. У 1970 р. її очолив Юрій Жуковський, уродженець міста Шепетівка, випускник географічного факультету Київського університету 1969 р. Того ж року він недовго був начальником метеостанції Ромни. Авторам вдалося знайти підписаний начальником Управління гідрометслужби Тимофієм Богатирем, але не завізований секретарем Конотопського міського комітету КПУ документ

від 1971 р., в якому Жуковського рекомендовано до роботи на науково-дослідницьких кораблях погоди. Якою була причина відмови від візування – невідомо. У колективі метеостанції Конотоп Жуковського відразу прийняли, але вже у 1972 р. він був запрошений на роботу до Київської гідрометеорологічної обсерваторії (нині – Центральної геофізичної обсерваторії імені Бориса Срезневського)), де обіймав посади інженера-агрометеоролога, старшого інженера-метеоролога, старшого інженера відділу гідрометмережі і техніки УГМС. За інформацією нинішнього начальника станції Олени Покровенко, Юрій Жуковський після виходу на пенсію повернувся до Конотопа.

Цікаво, що у 1977 р. Голова Об'єднаного комітету профспілки авіапрацівників УГМС Петро Шендрик і метролог УГМС Юрій Жуковський відвідували метеостанцію Конотоп з інспекторськими перевітками.

Після Юрія Жуковського метеостанцію успішно очолювали Майя Горлач, Ганна Худжабахтеєва і Лідія Аверкеєва. У квітні 2002 р. начальником станції було призначено Андрія Куцого. Високі показники у роботі, досягнення у покращенні умов праці колективу станції, популяризаторська і краєзнавча діяльність не пройшли повз увагу керівництва служби. З 2018 р. Андрій Куций був призначений заступником директора Центральної геофізичної обсерваторії імені Бориса Срезневського, а з вересня 2020 р. очолив цю головну методичну організацію Гідрометеорологічної служби України.

За час роботи метеостанції в її стінах були підготовлені декілька начальників інших метеостанцій, десятки метеорологів, агрометеорологів, які потім працювали на станціях по всій державі, проходили практику майбутні гідрометеорологи з навчальних закладів Києва, Одеси, Харкова, Херсону тощо. У 1993 р. на метеостанції Конотоп проходив виробничу практику і один з авторів цієї статті.

Колектив метеорологічної станції неодноразово відзначався грамотами і подяками органів міської, районної, обласної влади, керівництва Гідрометеорологічної служби, Українського гідрометцентру, Центральної геофізичної обсерваторії імені Бориса Срезневського, навчальних закладів тощо. У 1987 р. метеостанція здобула перше місце у змаганні за звання кращої метеостанції України з врученням перехідного прапора УГМС і Українського республіканського комітету профспілок авіапрацівників. Колишні начальник станції Ганна Худжабахтеєва і технік-метеоролог Віра Демченко відзначені званням «Почесний працівник Гідрометслужби України».

Автори впевнені, що колектив метеорологічної станції Конотоп примножить славні традиції, збільшить її здобутки та виховає ще не одного гідрометеоролога, який посилить керівний потенціал Гідрометеорологічної служби України і буде працювати на її подальший розвиток і модернізацію.

Література:

1. Куций А.В., Куций С.А. З історії метеорологічних спостережень на Конопціні. // Конопські читання. Випуск IV. – С. 50 – 58. Донецьк: «Ноудіж», 2013.
2. Косовець О.О., Довгич М.І., Лавриненко І.В., Соколов В.В., Куций А.В., Куций С.А. До питання систематичних спостережень на метеорологічній станції в м. Конопці. // Матеріали 12-ї Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки». – С. 176 – 179. Ніжин: «ПП Лисенко М.М.», 2013.
3. Куций А.В., Лебідь Ю.О. Метеорологічній станції Конопці – 125 років. // Праці Центральної геофізичної обсерваторії імені Бориса Срезневського. – С. 78 – 81. К.: «СПД ФОП Кравченко Микола Васильович», 2018.
4. Краєзнавство. № 6 – 10. Харків: Український комітет краєзнавства, 1928.
5. Куций А.В., Покровенко О.Ю. Діяльність метеостанції Конопці під час Другої світової війни. // Праці Центральної геофізичної обсерваторії імені Бориса Срезневського. – С. 101 – 107. К.: ТОВ друкарня «Бізнесполіграф», 2023.